

BOSNALI SÂMÎ'Î DİVANI¹

(Haz. Mustafa Sefa ÇAKIR, 2021)

Özgür Arsu²

Bosnalı Sâmi'î Divanı adlı bu çalışma, Dün Bugün Yarın (DBY) Yayınları tarafından 15×21 cm ölçülerinde, ikinci hamur kâğıda basılmış, 202 sayfadan müteşekkil bir eserdir. Çalışma genel olarak iki bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölüm: *Osmanlıca Kaynaklarda Sâmi'î, Sâmi'î'nin Hayatı ve Sanatı, Sâmi'î'nin Divanı'ndaki Nazım Şekilleri, Divandaki Nazım Şekillerinin Genel Değerlendirilmesi*

İkinci Bölüm: *Nüsha Tavsifleri, Tenkitli Metin*

Osmanlıca Kaynaklarda Sâmi'î adlı bu kısımda *Vekâyiü'l-Fuzalâ, Tezkire-i Safâyi, Tezkiretü's-Şu'arâ, Teşrifâtü's-Şu'arâ, Tuhfe-i Nâilî, Osmanlı Müellifleri, Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr, Nuhbetü'l-Âsâr min Ferâidi'l-Eş'âr* gibi birbirinden farklı tezkirelerden istifade edilerek sanatçının hayatı hakkında bilgi verilmiştir.

Sâmi'î'nin Hayatı ve Sanatı kısmında şairin sanatı hakkında detaylı bilgi verilmiş ve örnek şiirlerle desteklenmiştir. Klasik kaynaklardaki bilgiler ışığında Sâmi'î'nin hayatı şu şekildedir:

“Sâmi'î mahlaslı şair, Saraybosna doğumludur ve ismi Abdülkerîm'dir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babasının ismi Sûrbâ veya Zorba lakaplı Hasan Ağa olarak kaydedilmiştir. Sâmi'î, erken yaşlardan itibaren medresede eğitim görmüş ve ilerleyen zamanlarda büyük hocalardan olmuştur. Kâmetî-zâde Mehmed Efendi'den mülazım olmuştur. Sonraki yıllarda kadılık mesleğine intisap etmiştir” (Çakır, 2021: 29). Sâmi'î kadılık görevinden başka hiçbir işe girişmemiştir ve Şeyhî'nin tabiriyle “bir tarîka sülûk itmeyüp tekâ'üd ihtiyâr itmiş idi” (Ekinci, 2018: 1610). Çevresi tarafından sevilen bir şahıs olduğu anlaşılan Sâmi'î ile ilgili kaynaklarda övgü dolu ifadeler yer almaktadır. Onun ilim ve maarif ile meşhur, hoş sohbetli ve iyi hasletlerle dolu olduğu zikredilmiştir. “Sâmi'î'nin üç eseri vardır. *Divan, Münşeat* ve *Zeyl-i Siyer-i Veysi*'nin siyerine yazdığı bir miktar zeyl kaynaklarda ismi geçiyor olmasına rağmen henüz ortaya çıkmış değildir” (Çakır, 2021: 30).

Sâmi'î'nin sanatına baktığımızda kaynaklar onun hakkında övgüyle bahsetmiştir. Safâyi onun sanatını şu sözlerle betimler: “Gül-i ravza-i nazmı ra'nâ ve hadîka-i sühânı zîbâ ve nergis-i çemenzâr-ı eş'âr-ı belâgat-dişârı sürme-dâr-ı letâfet ve ebrû-yı şâhid-âşârı işve-nümâ-yı taḥayyülât-ı nezâket ve çemen-i deste-i şükûfehâ-yı Münşe'âtı ḥâşîye-dâr-ı rûḥ-ı Nergîsi ve şive-i ebkâr-ı ma'ânî-i menşûrâtı reşk-endâz-ı revân-ı Veysi'dir (Çapan, 2005: 276). Safâyi, onun nazım bahçesinin güllünü güzel, söz bahçesinin süslü, çok belîğ şiirlerinin çemenliğinin nergisini letafetle

¹ ÇAKIR, Mustafa Sefa (2021). *Bosnalı Sâmi'î Divanı*, DBY Yayınları, İstanbul. (202 sayfa, 15×21 cm. ISBN: 978-605-7471-17-6)

² Atf/Citation©: Arsu, Ö. *Bosnalı Sâmi'î Divanı* (Haz. Mustafa Sefa ÇAKIR, 2021), *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi* 2022/7 (1), 104-107.

Doktora Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk İslam Edebiyatı A.B.D., ozgurarsu58@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2820-6185

süslü olarak zikretmiş böylece şiirini övmüştür. Devamında ise Sâmî'î'nin Münşeât'ını Nergisî ile nesrini de Veysî ile anarak yüceltmıştır.

Sâmî'î, divanında kendi şiiri, sanatı, sözü, kabiliyeti ile ilgili bazı düşüncelerini de aralara sıkıştırmış ve kendini methetmiştir. Birçok farklı yerde kendisindeki bu yeteneğin Allah vergisi bir ihsan olduğunu söylemiştir:

Verziş ü taqlîd ile böyle söze yok mecâl

Hüsni-edâ Sâmî'î fazl-ı Hudâ'dır baña (G. 2/10)

Şair, Hakk'ın verdiği bir bereketle nazımın parlak inciye kıskandıracak güzellikte olduğunu ve sözünün inciden değerli bir seviyede olduğunu vurgulamıştır:

Feyz-i mihr-i fazl-ı Rabbânî ile ey Sâmî'î

Teşk-i tab'-ı şu'le-pâş-ı enverî olmak nedir (G. 35/7)

Sâmî'î özgün bir söyleyişe sahip olduğunu, gönül çekici nazımını "tâze-zemîn"de yazdığını dile getirmiştir:

Seniñ güftâr-ı dil-cûyîñ yanında Sâmî'î şimdi

Dür-i deryâ-yı 'ummân lü'lü-i menşûr neylermiş (G. 74/6)

Sâmî'î, gazellerinde daha sade bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Şair, Sebk-i Hindî'nin etkisinde kalarak gazellerinde uzun tamlamalar ve derin hayal örneklerine rastlanılmaktadır. Sâmî'î, gazellerinde hasret, arzu, sevgili ve onun güzelliği, cefası gibi temel konuları işlediği söylenebilir. Birçok şairden etkilenen Sâmî'î, Nâilî-i Kadîm'in meşhur "gideriz" redifli gazeline şu şekilde nazire yapmıştır:

Hevâ-yı hâttîñ ile Sebvâr'a dek gideriz

Hayâl-i hâlîñ ile Zengbâr'a dek gideriz (G. 65/1)

Sâmî'î Divan'ındaki Nazım Şekilleri kısmında *Divan*'da yer alan kasîde, tesdîs, tahmîs, tarih, terkîb-i bend, gazel, rubâî, kıt'a, matla' ve müfred gibi nazım şekilleri hakkında bilgi verilmiştir. *Sâmî'î Divanı*'nda yalnızca 1 adet kasîde bulunmaktadır. "Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün" kalıbıyla yazılmış olup 58 beyittir. Kasîde, Gazi Seydi Ahmed Paşa övgüsünde yazılmış bir medhiyedir. Eserde 2 adet tesdîs, 1 adet tahmîs, 24 adet tarih manzumesi, 2 adet terkîb-i bend, 131 adet gazel, 8 adet rubâî, 14 adet kıt'a, 7 adet müfred ve 38 adet matla' bulunmaktadır.

Divandaki Nazım Şekillerinin Genel Değerlendirilmesi başlıklı kısma bakıldığında şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

Sâmî'î Divanı'nda kasîde, tesdîs, tahmîs, tarih, terkîb-i bend, gazel, rubâî, kıt'a, matla' ve müfred olmak üzere 10 farklı nazım şekliyle yazılmış şiirler bulunmaktadır. *Divan*'da:

1 Kasîde (58 beyit)

2 Tesdîs (toplam 10 bend, 30 beyit)

1 Tahmîs (5 bend, 12 beyit)

24 Tarih (167 beyit)

2 Terkîb-i bend (toplam 9 bend, 64 beyit)

131 Gazel (869 beyit)

8 Rubâî (16 beyit)

14 Kıt'a (34 beyit)

45 Matla' ve Müfred (45 beyit)

olmak üzere 227 manzume bulunmaktadır. Divandaki toplam beyit sayısı ise 1295'tir. Divanın bütününde kullanılan 14 farklı aruz kalıbı ve kullanılma sayıları ise şu şekildedir:

“Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün” (44 şiirde)

“Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün” (44 şiirde)

“Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün” (25 şiirde)

“Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün” (24 şiirde)

“Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün” (22 şiirde)

“Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün” (21 şiirde)

“Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün” (21 şiirde)

“Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ülün” (7 şiirde)

“Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün” (4 şiirde)

“Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün” (3 şiirde)

“Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün” (2 şiirde)

“Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün” (1 şiirde)

“Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün” (1 şiirde)

“Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül” (1 şiirde)

İkinci bölüm iki alt başlığa ayrılmıştır. *Nüsha Tavsifleri* başlığı altında *Divan*'ın elde bulunan üç nüshanın tanıtımı yapılmıştır. Nüshalar hakkında verilen bilgiler şu şekildedir:

1. Nüsha: (B) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kitaplığı, No: 160.

İlk beyit:

“Eyâ vezîr-i şalâbet-i penâh-ı pâk-nihâd
Hizebr-i şaff-şiken pîşe-i nizâl ü tîrâd”

Son beyit:

“Dilde bezm-i şohbet-i yârâna râğbet kalmadı
İşve-i bî-câ-yı dehr-i dûna tâkat kalmadı”

“Toplam 74 varak. 190×115 mm. Ebadında. Miklepli kırmızı deri ve ebru cilt. Yazı türü; talik. Kâğıt, aharlı. Her sayfada 11 satır mevcut. Başlıklar var ve kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Müstensihî İffetî'dir. Kitabın sonunda istinsah kaydı yoktur ancak 1a'da bazı bilgiler vardır. Sayfanın ortasında “Ez kütüb-i 'abd-i fakîr 'İffetî” notunun altına “Hâfîz 'İffetî” mührü basılmıştır. Onun altında ise “Fakîr müharrirü'l-ḥurûf 'İffetî'nin cedd-i büzürg-vârı fâzîl-ı münşî Sâmî'î 'Abdü'l-kerîm Efendi merḥûmuñ divân-ı fesâhat-beyânlarıdır.” yazmaktadır. Buradaki ifadelerden İffetî'nini dedesi Sâmî'î'nin divanını istinsah ettiği anlaşılmaktadır” (Çakır, 2021: 49).

2. Nüsha: (R) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Kitaplığı, No: 759.

İlk Beyit:

Özgür ARSU

“Eyâ vezîr-i şalâbet-i penâh-ı pâk-nihâd
Hizebr-i şaff-şiken pîşe-i nizâl ü tîrâd”

Son Beyit:

“Dilde bezm-i şöhbet-i yârâna rağbet kalmadı
İşve-i bî-câ-yı dehr-i dûna tâkât kalmadı”

“Toplam 20 varak. 270×140 mm. ebadında. Serlevha ve cetveller yaldızlı. Nuhudi ve ebru cilt. Yazı türü; talik. Kâğıt; aharlı. Her sayfada 23 satır var ancak tüm sayfaların yanları da dolu. Bu nedenle varak sayısı az olmasına rağmen eksik bir nüsha değildir. Müstensih belli değil, istinsah kaydı yok ancak metnin sonunda bir istinsah tarihi kaydedilmiştir. 1119 (M. 1708) olarak belirtilen bu tarih Sâmî ‘î’nin ölümünden yaklaşık 23 sene sonraya denk gelmektedir. 1a’da ise “Dîvân-ı Sâmî ‘î bi-ḥaṭṭ-ı ta’lîk satır 23” yazmaktadır. Yine aynı sayfada iki tane de mühür bulunmaktadır” (Çakır, 2021: 50).

3. Nüsha: (M) Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No: 69.

İlk Beyit:

“Eyâ vezîr-i şalâbet-i penâh-ı pâk-nihâd
Hizebr-i şaff-şiken pîşe-i nizâl ü tîrâd”

Son Beyit:

“Dilde bezm-i şöhbet-i yârâna rağbet kalmadı
İşve-i bî-câ-yı dehr-i dûna tâkât kalmadı”

“Toplam 45 varak. 200×110 mm. ebadında. Miklepli, köşebendli, şemseli kırmızı deri cilt. Satır sayısı değişmektedir. İstinsah kaydı yoktur ve müstensihi, istinsah tarihi belli değildir” (Çakır, 2021: 50).

Tenkitletli Metin kısmında yazar yaptığı her türlü müdahaleyi dipnotta belirtmiştir. Bu durum bilimsel çalışma etiği bakımından gerekli özenin gösterildiğini bize göstermektedir. Eser, *Kaynakça* kısmıyla nihayete erdirilmiştir.

Sonuç olarak *Bosnalı Sâmî ‘î Divanı*’nın üç nüshasından hareketle oluşturulan bu çalışmada şairin şiirleri dil, üslup ve biçim yönünden tespit edilip araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Bu çalışmanın dikkate değer bir tarafı da Balkan coğrafyasında yaşamış olan bir şairin tanıtılması ve divanının Klasik Türk edebiyatı alanına kazandırılmış olmasıdır. *Bosnalı Sâmî ‘î Divanı*’ı adlı bu çalışmayı hazırlayıp Türkoloji’ye katkıda bulunan ve konu ile ilgilenen araştırmacıların istifadesine sunan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Sefa ÇAKIR’ı kutluyor, akademik çalışmalarında başarılar diliyoruz.

KAYNAKÇA

Çakır, Mustafa Sefa (2021). *Bosnalı Sâmî ‘î Divanı*. İstanbul: DBY Yayınları.

Çapan, Pervin (2005). *Mustafa Safâyi Efendi Tezkire-i Safâyi* (Nuhbetü’l-Asâr min Fevâidi’l-Eş’âr). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.

Ekinci, Ramazan (2018). *Vekâyi ‘ü’l-Fuzalâ Şeyhi’nin Şakâ’ik Zeyli*, C. 2. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.